

ΦΑΚΕΛΟΣ

ΕΓΓΡΑΦΑ με πρακτικά συνεδριάσεων που πραγματοποιούνταν στον έβδομο όροφο του Στέιτ Ντιπάρτμεντ με πρωταγωνιστή τον τότε ισχυρό άνδρα της αμερικανικής διπλωματίας, Χένρι Κίσιντζερ καθώς και τηλεφωνικές επικοινωνίες αποκαλύπτουν όλο το παρασκήνιο των τραγικών γεγονότων του 1974. Στο βιβλίο «Τα μυστικά αρχεία του Κίσιντζερ. Η απόφαση για τη διχοτόμηση» (εκδόσεις Λιβάνη), των δημοσιογράφων Μιχάλη Ιγνατίου και Κώστα Βενιζέλου, που κυκλοφορεί αυτές τις μέρες, καταγράφονται σημαντικά στοιχεία για το παρασκήνιο της περιόδου εκείνης και αποκαλύπτεται ο αμερικανικός ρόλος στην Κύπρο. Τρεις χιλιάδες σελίδες με απόρρητα έγγραφα, τα οποία εξασφάλισαν οι συγγραφείς, αξιοποιούνται μέσα από το βιβλίο και καταγράφουν τις εξελίξεις μέσα από την αμερικανική προσέγγιση.

Τα αποκαλυπτήρια του Χενρι Κισιντζερ

Τον Αύγουστο του 1971 το Στέιτ Ντιπάρτμεντ ετοίμασε ένα έγγραφο με εναλλακτικά σενάρια για την Κύπρο. Ο ατέρμονος διακοινοτικός διάλογος αλλά και τα εσωτερικά δεδομένα που διαμορφώνονταν σε Ελλάδα και Κύπρο, οδήγησαν τους Αμερικανούς να ετοιμάσουν δικές τους ιδέες, ανάμεσα στις οποίες ήταν και η προοπτική της διχοτόμησης. Λύση που θα επιβάλλετο είτε με τουρκική εισβολή, είτε με μια σιωπηρή συμφωνία μεταξύ της χουντικής κυβέρνησης της

Το νομικό τμήμα του Στέιτ Ντιπάρτμεντ την επομένη του πραξικοπήματος και μετά από εντολές του Κίσιντζερ είχε διαμορφώσει έγγραφο στο οποίο υποστηριζότο ότι «νομικά η Τουρκία είχε δίκιο» να προχωρήσει στα σχέδιά της για εισβολή στο νησί.

Ελλάδος και της Τουρκίας. Τόσο το Στέιτ Ντιπάρτμεντ όσο και η CIA έβλεπαν κρίση. Το έγγραφο εκείνο σημείωνε ότι οι Τούρκοι, διαπιστώνοντας «την αποτυχία τόσο στις διακοινοτικές συνομιλίες όσο και στο διάλογο με την Αθήνα, επισημοποιούν το ανεξάρτητο καθεστώς της τουρκοκυπριακής κοινότητας στην Κύπρο και προσφέρουν την κατάλληλη υποστήριξη για τη βιωσιμότητά σαν μιας ανεξάρτητης μονάδας. Αυτό θα



μπορούσε να συνεπάγεται τουρκική στρατιωτική υποστήριξη. Ένας αριθμός ενεργειών της τ/κ διοίκησης, τους τελευταίους μήνες, μαρτυρεί ότι οι Τουρκοκύπριοι σκέφτονται με αυτό τον τρόπο. Για παράδειγμα, αφαιρώντας τη λέξη «προσωρινή» από τον τίτλο τους, μιλούν ανοιχτά περί διαμόρφωσης της δικής τους γεωγραφικής περιοχής και, κατά τήν άποψη της UNFICYP, λαμβάνουν κάποια μέτρα στρατιωτικής προετοιμασίας τα οποία υποδεικνύουν το πιθανό ενδεχόμενο να σχεδιάζεται μια κίνηση προς την ανεξαρτησία. Τέτοιες ενέργειες μέσα σ' ένα κλίμα αυξανόμενης απογοήτευσης από τις διακοινοτικές συνομιλίες έχουν ήδη θέσει σε συναγερμό τους Ελληνοκυπρίους που θεωρούν ότι η τουρκοκυπριακή κοινότητα σχεδιάζει κρυφά

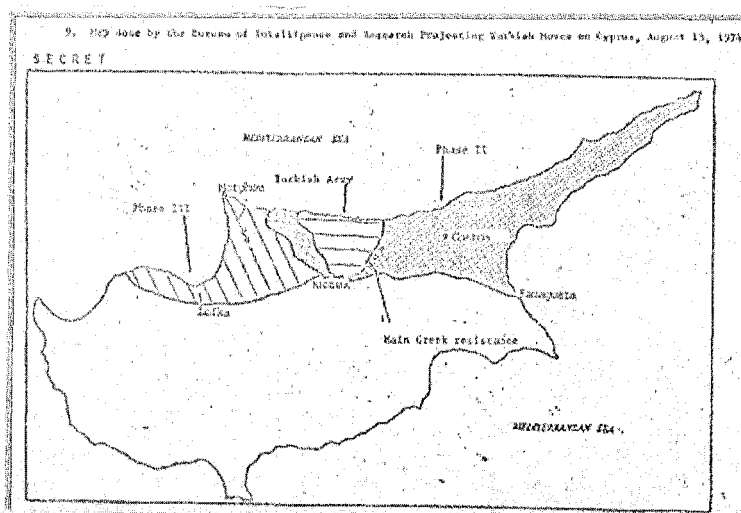
μια τέτοια κίνηση. Οι πρεσβείες μας θεωρούν ότι αυτή θα είναι η πιθανότερη κατάσταση μετά το Σεπτέμβριο, εάν οι συνομιλίες Ολσέι-Παλαμά δεν κατορθώσουν να οδηγήσουν σε συμφωνία» Τα γεγονότα του 1974, πραξικόπημα και εισβολή, επιβεβαίωσαν τα σενάρια επί χάρτου των Αμερικανών διπλωματών.

Η αμερικανική στάση έναντι των εξελίξεων του 1974 δεν είναι μονοδιάστατη. Από τη μία, ο Χένρι Κίσιντζερ ενήργησε σε πολλές περιπτώσεις αφήνοντας στο σκοτάδι τους στενούς του συνεργάτες και φαίνεται να γνώριζε για τα τεκταινόμενα στην Κύπρο πολύ πριν εκδηλωθεί το πραξικόπημα. Γνώριζε από τις υπηρεσίες της χώρας του, οι οποίες είχαν διασυνδέσεις τόσο με τη χούντα όσο και ανθρώπους της, οι οποίοι δρούσαν

μέσα από την ΕΟΚΑ Β' στην Κύπρο. Από την άλλη, τα σημειώματα και οι απόψεις που διατυπώνουν οι τεχνοκράτες του Στέιτ Ντιπάρτμεντ δείχνουν άγνοια για τις ύποπτες διασυνδέσεις, που γι' αυτές είχαν φροντίσει οι μυστικές υπηρεσίες.

Ο Κίσιντζερ, ως υπουργός Εξωτερικών αλλά και ως επικεφαλής του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας, είχε μία σαφή εικόνα για τις εξελίξεις τόσο από τις δικές του προσωπικές επαφές με τους πρωταγωνιστές των γεγονότων (π.χ. τον Μπουλέντ Ετζεβίτ) όσο και από αναφορές που έρχονταν από τη CIA. Το πραξικόπημα εναντίον του Μακάριου εξυπηρετούσε πολλαπλώς τους αμερικανικούς σχεδιασμούς. Ο Κίσιντζερ ένωθε ικανοποίηση για την ανατροπή του προ-

έδρου της Κύπρου και εάν η χούντα δεν επέλεγε τον Σαμψών ως πρόεδρο της πραξικοπηματικής κυβέρνησης που ενοχλούσε τους Τούρκους λόγω του παρελθόντος του, θα υπήρχε άμεση αναγνώριση. Αυτή ήταν και η εκτίμηση των τεχνοκρατών του Στέιτ Ντιπάρτμεντ. Η αναγνώριση θα ερχόταν μεταγενέστερα. Πάντως καταδίκη του πραξικοπήματος δεν υπήρχε ποτέ. Ο Κίσιντζερ είχε πολλές φορές υποδείξει στους συνεργάτες του «να περιμένουν». Τι όμως να περίμεναν; Ο χρόνος ίσως να εξυπηρετούσε τα σχέδιά του. Περίμενε να δει κατά πόσο θα εδραιωνόταν το πραξικόπημα στην Κύπρο και εάν οι Τούρκοι θα προχωρούσαν για να εισβάλουν στο νησί, όπως προ πολλού είχαν αποφασίσει. Άλλωστε το Στέιτ Ντιπάρτμεντ θεωρούσε το 1974



**Στις 13
Αυγούστου το
Στέιτ Ντιπάρ-
μεντ διαμόρ-
φωσε χάρτη
με τις περιο-
χές τις οποί-
ες κατελαμ-
βάνοι Τούρκοι
στη δεύτερη
φάση.**

ότι η Τουρκία καλύπτετο νομικά να εισβάλει στην Κύπρο. Ο νομικός σύμβουλος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ, Χέλμουτ Ζόνενφελντ, την επομένη του πραξικοπήματος και μετά από εντολές του Κίσιντζερ είχε διαμορφώσει έγγραφο στο οποίο υποστηριζόταν ότι «νομικά η Τουρκία είχε δίκιο» να προχωρήσει στα σχέδια της για εισβολή στο νησί. Αυτή η γνωμάτευση κάλυψε πολιτικά και τον τότε προϊστάμενο του Στέιτ Ντιπάρτμεντ, Χένρι Κίσιντζερ στους μετέπειτα χειρισμούς του.

Η αποστολή του Τζόζεφ Σίσκο στο Λονδίνο, την Αθήνα και την Άγκυρα αποσκοπούσε στην αποτροπή ενός ελληνοτουρκικού πολέμου κι όχι στην αποφυγή της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο. Η λύση αυτή δεν περιλαμβανόταν στους άμεσους σχεδιασμούς των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο Σίσκο άλλωστε γνώριζε εκ των προτέρων την κατάληξη της αποστολής του, παρόλο που δεν ήξερε με βεβαιότητα ότι ο πολιτικός του προϊστάμενος είχε απευθείας συνομιλίες με τους πρωταγωνιστές στην περιοχή. Οι Αμερικανοί, παρόλο που ήταν σε θέση να προβλέψουν τις σοβιετικές κινήσεις, ήταν πρόδηλο ότι χρησιμοποιούσαν τον «κομμουνιστικό μπαμπούλα» για να μειώσουν τις αντιδράσεις στις πολιτικές τους επιλογές.

Ο ίδιος ο Κίσιντζερ στις 5 Αυγούστου σε ένα μονόλογο ενώπιον των συνεργατών του, που χαρακτηρίστηκε «η απολογία του» σημείωνε τα εξής: «Το 1974, χάρη στη βλακεία της ελληνικής χούντας στους Τούρκους έπεσε ο πρώτος αριθμός του λαχείου. Δεν υπήρχε κυβέρνηση στην Κύπρο που να αναγνωρίζεται από οποιονδήποτε, έτσι δεν έκαναν επίθεση σε νόμιμη κυβέρνηση, αλλά ένας άνδρας που θεωρούνταν, διεθνώς φονιάς και υπήρχε μια κυβέρνηση στην Ελλάδα που ήταν διεθνώς απόβλητη, που κανένας δεν την υποστήριζε. Υπ' αυτές τις συνθήκες, κανείς δεν μπορούσε να σταματήσει την τουρκική επέμβαση. Και αυτή ακριβώς ήταν η ευκαιρία».

Σ' ένα άλλο ξέσπασμά του είχε υποστηρίξει πως εάν τηρούσε διαφορετική στάση έναντι των εξελίξεων «σε τρία χρόνια, όταν οι Έλληνες θα έχουν κομμουνιστική κυβέρνηση και οι Τούρκοι θα έχουν εκδιωχθεί από την Κύπρο και θα υπάρξει μια κομμουνιστική μονάδα εγκατεστημένη στο νησί, όλοι θα αρχίσουμε να ουρλιάζουμε ότι ο Κίσιντζερ θα έπρεπε να είχε πει κάτι εναντίον του Σαμφών και τότε όλα αυτά θα είχαν αποφευχθεί ή κάτι άλλο βαθυστόχαστο που θα υποστηριχθεί στο όνομα της εξωτερικής πολιτικής».

Το πρώτο μήνυμα προς Κληρίδη

Αμέσως μετά την παραίτηση του Σαμψών ο Γλαύκος Κληρίδης, ανέλαβε τότε την προεδρία μέχρι και την επιστροφή του Μακάριου. Σύμφωνα με τα αμερικανικά έγγραφα, ο Βρετανός πρέσβης Πίτερ Ραμσμπόθαμ τηλεφώνησε στον Σίσκο για να τον ενημερώσει ότι ο Αρχιεπίσκοπος ζήτησε από τους Βρετανούς να διαβιβάσουν προσωπικό του μήνυμα προς τον Κληρίδη. Ο Μακάριος έγραφε στον αντικαταστάτη του: «Μόλις άκουσα την είδηση ότι ο Σαμψών παραιτήθηκε και ότι έχετε αναλάβει τα καθήκοντα του υπηρεσιακού προέδρου σύμφωνα με το σύνταγμα. Μέχρις ότου να επιστρέψω στην Κύπρο, θα προεδρεύετε στο συμβούλιο των υπουργών μου με εξαίρεση τον Οδυσσέα Ιωαννίδη, ο οποίος δια του παρόντος απολύεται. Προσωρινά ο κύριος Σπανός θα είναι επίσης υπουργός Γεωργίας και Φυσικών Πόρων. Ο Θεός να σας ευλογεί. Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, Πρόεδρος της Δημοκρατίας της Κύπρου». Ο Ραμσμπόθαμ είπε ότι είχε διαβιβάσει το σημείωμα του Μακάριου στον Κάλαχαν για να ορίσει αυτός τι να κάνει το μήνυμα. Δεν έγινε ποτέ γνωστό αν δόθηκε το μήνυμα του Μακάριου στον Κληρίδη. Εν τω μεταξύ ο Ραμσμπόθαμ είπε ότι ήταν ουσιαστικό το γεγονός ότι οι Αμερικανοί δεν είχαν δώσει δείγματα της στάσης τους σχετικά με την ορκωμοσία του Κληρίδη ώστε να υπάρξει όλος ο χρόνος για διαβουλεύσεις μεταξύ των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου. Σύμφωνα με το σχετικό έγγραφο, ο Ραμσμπόθαμ υπενθύμισε στους Αμερικανούς «με πολύ λεπτό τρόπο ότι η Βρετανία ήταν η εγγυήτρια δύναμη» και τόνισε ότι «μια απότομη δράση εκ μέρους των ΗΠΑ θα μπορούσε να περιπλέξει το ζήτημα». Ο Ραμσμπόθαμ επίσης τόνισε τη σημασία του να μην υπάρξει μια συγκεκριμένη δημόσια αντίδραση αυτή τη στιγμή.

Ο Σίσκο υπέδειξε ότι «θα ανέφερε το θέμα αμέσως στον υπουργό», αλλά, όπως είπε, μπορούσε να διαβεβαιώσει τον Ραμσμπόθαμ ότι «δεν θα κάναμε δημόσια δήλωση που θα προκαταλάμβανε την κατάσταση».